

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОМИЛОК МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ ТА МЕТОДИ ЇХ КОРЕКЦІЇ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ ПАРИ

LINGUISTIC FEATURES OF MACHINE TRANSLATION ERRORS AND METHODS OF THEIR CORRECTION IN THE ENGLISH–UKRAINIAN LANGUAGE PAIR

Ткачук Т.І.,

orcid.org/0000-0002-4223-269X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу

Вінницького торговельно-економічного інституту

Державного торговельно-економічного університету

Мацера О.А.,

orcid.org/0000-0001-7102-4497

старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу

Вінницького торговельно-економічного інституту

Державного торговельно-економічного університету

У статті розглянуто лінгвістичні особливості помилок машинного перекладу в англо-українській мовній парі та визначено ефективні методи їх корекції. Встановлено, що сучасні автоматизовані перекладацькі системи забезпечують оперативне створення первинного варіанта перекладу, однак потребують постредагування з огляду на прагматичні, стилістичні та семантичні аспекти. З'ясовано, що ключовим викликом у роботі машинного перекладача є недосягнення прагматичної адекватності та недостатня контекстуалізація багатозначних одиниць. Підкреслено, що термінологічна невідповідність, зокрема у фінансовій, митній та аналітичній сфері, може призводити до втрати фахового змісту або юридичних неточностей. Констатовано, що найпоширенішими є граматичні, лексико-семантичні, стилістичні й прагматичні помилки, що впливають на комунікативну ефективність перекладу. Зауважено, що значну складність становить коректне відтворення граматично ускладнених конструкцій, аббревіатур, власних назв і контекстуальних термінів. Підкреслено, що стандартні помилки вказують на необхідність інтеграції мовноспецифічних параметрів в алгоритми обробки тексту. Акцентовано увагу на ролі постредагування як критично важливого етапу, що забезпечує відповідність перекладу комунікативним намірам та нормам мови оригіналу. З'ясовано, що застосування перекладацьких трансформацій, таких як граматична заміна, логічне переформулювання або антонімічний переклад, є поза межами можливостей базових машинних алгоритмів. Узагальнено, що подальші дослідження мають зосередитися на формалізації помилок за категоріями для розроблення моделей автоматизованого виявлення та корекції трансформацій з урахуванням прагматичних і функціональних детермінант.

Ключові слова: машинний переклад, англо-українська мовна пара, постредагування, перекладацькі помилки.

The article examines the linguistic features of machine translation errors in the English–Ukrainian language pair and identifies effective methods for their correction. It has been established that modern automated translation systems enable the rapid generation of a preliminary translation version, yet require post-editing with respect to pragmatic, stylistic, and semantic aspects. The study reveals that a key challenge in machine translation is the failure to achieve pragmatic adequacy and insufficient contextualization of polysemous units. It is emphasized that terminological inconsistency, particularly in financial, customs, and analytical domains, may lead to loss of professional meaning or legal inaccuracies. It has been found that the most common errors include grammatical, lexico-semantic, stylistic, and pragmatic mistakes, all of which affect the communicative effectiveness of the translation. Special attention is drawn to the difficulty of accurately rendering grammatically complex constructions, abbreviations, proper names, and context-specific terms. Standard errors indicate the necessity of integrating language-specific parameters into text processing algorithms. The role of post-editing is highlighted as a critically important stage that ensures the alignment of the translation with the communicative intent and linguistic norms of the source text. It is noted that the use of translation transformations, such as grammatical substitution, logical reformulation, or antonymic translation, exceeds the capabilities of basic machine algorithms. The study concludes that further research should focus on formalizing error categories to develop models for automated detection and correction of transformations, taking into account pragmatic and functional determinants.

Key words: machine translation, English–Ukrainian language pair, post-editing, translation errors.

Постановка проблеми. Проблема машинного перекладу, зокрема помилок, які виникають у процесі автоматичного відтворення текстів, залишається актуальною в умовах швидкого розвитку інформаційних технологій і глобалізації комунікацій. Незважаючи на значні досягнення сучасних систем машинного перекладу, існують

суттєві лінгвістичні виклики, пов'язані з неточністю передачі смислових, стилістичних та граматичних особливостей оригінальних текстів. Тому вирішення цих проблем потребує розробки ефективних методів корекції, що сприятиме покращенню комунікативної функціональності автоматизованих перекладацьких систем і підвищенню

їх практичної застосовності в різних галузях, зокрема в торговельно-економічній сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У межах аналізу останніх досліджень і публікацій з теми лінгвістичних особливостей машинного перекладу доцільно послідовно висвітлити основні наукові підходи та результати, починаючи з узагальнення інструментальної бази машинного перекладу, через типологізацію помилок, до опису методів їх усунення. Так, Подвойська О., Козоріз І. та Гончаренко Н. зосередили увагу на загальних характеристиках машинного перекладу з використанням інтернет-ресурсів, підкреслюючи функціональні можливості й обмеження найпоширеніших перекладацьких систем [1]. Розглядаючи функціонально-прагматичний вимір перекладених текстів, Гудманян А., Сітко А. і Струк І. виявили характерні порушення у передачі комунікативної мети в англо-українських публіцистичних перекладах [2]. Поряд з тим, Шокуров О., Чернявська С. і Немерцова О. здійснили типологізацію помилок у перекладі наукової термінології, виявивши тенденції до дослівного відтворення й термінологічної неточності [3]. Своєю чергою Яковенко А. проаналізував функціонально-прагматичні помилки у перекладах інтернет-публіцистики, акцентуючи увагу на помилках у відтворенні прагматичного навантаження англomовного тексту [4]. Моїсєєва Н., Дзикович О. та Штанько А. зіставили результати перекладу за допомогою систем DeepL та Google Translate і виявили переважаючі лексико-граматичні та стилістичні похибки [5]. У межах корпусного підходу Дужа-Задорожна М. та Качур Я. застосували багатомовні паралельні корпуси для дослідження закономірностей перекладацьких помилок, що надало об'єктивних підстав для їхньої систематизації [6]. Практичний вектор удосконалення якості перекладу знайшов відображення в дослідженні Ходаковської О. і Бабаєвської Л., які охарактеризували особливості постредагування перекладу юридичних текстів, зокрема з погляду точності та стилістичної відповідності [7]. Натомість Карпіна О. запропонувала використання метрики NTER для кількісного оцінювання обсягу редагування машинного перекладу у спеціалізованих текстах [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової літератури свідчить, що недостатньо невирішеним залишається питання систематизації лінгвістичних характеристик помилок машинного перекладу в англо-українській мовній парі та розробки ефективних методів їх корекції, здатних враху-

вати мовні та контекстуальні особливості текстів різних жанрів і тематик.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення лінгвістичних особливостей помилок машинного перекладу та визначення ефективних методів їх корекції в англо-українській мовній парі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку автоматизованих перекладацьких технологій повна заміна професійної діяльності перекладача засобами штучного інтелекту є технічно неможливою. Однак інструменти машинного перекладу, зокрема онлайн-сервіси, здатні істотно підвищити ефективність процесу перекладу завдяки автоматизації операцій із відтворення іншомовного тексту. Ці системи забезпечують швидке генерування первинної версії перекладу, залишаючи за користувачем функцію контролю змістової, термінологічної та стилістичної точності результату [3, с. 155]. У цьому контексті важливою перспективою подальших лінгвістичних досліджень є аналіз потенціалу внутрішньомовних ресурсів для побудови спеціалізованих термінів, що дозволяє уникнути калькування та сприяти збагаченню української термінологічної системи.

Водночас однією з найбільш суттєвих проблем у роботі машинних перекладачів залишається недосягнення прагматичної адекватності. Машинні системи переважно не розпізнають прагматичний контекст комунікативного акта, а також ігнорують стилістичну доцільність мовних засобів у межах певного дискурсу. Це особливо актуально для публіцистичного та ділового мовлення, в якому мовні одиниці мають подвійне навантаження – інформативне та експресивне. Відсутність здатності до коректного аналізу емоційно-прагматичних компонентів призводить до зниження якості перекладу та зміни комунікативного ефекту оригіналу. У цьому аспекті визначальною функцією людського перекладача залишається коригування прагматичних неточностей шляхом врахування ситуативних та соціокультурних детермінант [4, с. 300].

Прикладом порушення прагматичної адекватності в межах англо-української мовної пари може слугувати машинний переклад речення *"The company decided to hedge its foreign currency risk"* як *"Компанія вирішила огородити свій валютний ризик"*. У цьому випадку спостерігається калькування багатозначного дієслова *to hedge*, яке в контексті фінансової діяльності означає *"захистити себе від валютних коливань"* або *"застосувати механізми хеджування"*. Коректний переклад

має виглядати як “Компанія вирішила застрахувати валютні ризики” або “Компанія вдалася до хеджування валютного ризику”. У такій ситуації контекстуалізація спеціалізованих термінів та виявлення багатозначності відіграють ключову роль у забезпеченні адекватного перекладу.

Іншим прикладом є прикладом некоректної машинної трансформації, зокрема переклад виразу “to take out a loan” як “взяти назовні позику”, що порушує семантичну цілісність та породжує незрозумілість. У фаховому українському фінансовому дискурсі коректним буде формулювання “отримати кредит” або “оформити позику”.

Зазначене свідчить про необхідність розроблення комплексного підходу до корекції машинного перекладу, що передбачає формальне редагування тексту та врахування функціонально-прагматичного навантаження мовних одиниць у контексті спеціалізованого дискурсу. Зокрема, у сфері торговельно-економічної комунікації набуває особливого значення точність перекладу термінів, що регламентують фінансові операції, митне регулювання, ринкові механізми тощо. Відсутність відповідників або неправильний вибір аналогів призводить до втрати фахового змісту або до юридичних неточностей.

Іншим прикладом є переклад фрази “The trade balance showed a deficit in the third quarter” як “Торговельний баланс показав дефіцит у третій чверті”. Відсутність адаптації терміна *quarter* як “квартал” у фінансовій звітності призводить до штучності формулювання. Правильний варіант: “Сальдо торгового балансу було від’ємним у третьому кварталі”. Цей приклад ілюструє важливість врахування усталених норм української фахової мови та специфіки жанрово-стилістичного оформлення перекладу.

Актуалізація даної проблематики передбачає систематизацію лінгвістичних помилок машинного перекладу за категоріями: граматичні (наприклад, помилкове вживання відмінкових форм), лексико-семантичні (некоректне відтворення багатозначних слів), стилістичні (невідповідність тону перекладу стилю оригіналу) та прагматичні (втрата комунікативного наміру). Упорядкування таких помилок відкриває можливість створення лінгвістичних моделей для автоматизованого виявлення та виправлення помилкових трансформацій.

Однією з характерних лінгвістичних проблем, що супроводжують функціонування систем машинного перекладу, є складність у відтворенні граматично ускладнених конструкцій, аббревіа-

тур і власних назв. Така лінгвістична складність часто призводить до зміщення змісту або до створення перекладу, який не відповідає нормам цільової мови. Зокрема, у межах аналізу англо-українських перекладів було зафіксовано численні випадки некоректного передавання власних назв через відсутність уніфікованого механізму транскрибування з латиниці на кирилицю. Унаслідок цього значна кількість топонімів, антропонімів і комерційних найменувань відображається з порушенням фонетико-орфографічних норм, що унеможливорює точну ідентифікацію об’єктів [6, с. 108].

Крім того, машинні перекладачі нерідко порушують правила граматичного узгодження, характерні для української мови, зокрема вживання відмінкових форм при керуванні та узгодженні числівників з іменниками. Наприклад, автоматичне відтворення виразу “twenty percent of the companies” як “двадцять відсоток компаній” є помилковим з огляду на синтаксичні норми української мови. Правильним варіантом у цьому випадку є “двадцять відсотків компаній”. Такі похибки свідчать про недостатню інтеграцію мовної специфіки в алгоритми узгодження, що потребує подальшої адаптації систем до граматичної структури української мови.

Поглиблення аналізу виявляє ще одну системну проблему – неспроможність машинного перекладу передавати стилістичне забарвлення, пунктуаційні особливості та актуальну лексику мови оригіналу. Зокрема, автоматизовані системи не враховують контекстуальні стилістичні маркери та не здатні обирати з-поміж наявних лексичних відповідників найбільш релевантний до комунікативної ситуації. Відсутність реалізації механізмів перекладацьких трансформацій – таких як граматичне переформулювання, логічна переструктуризація або антонімічний переклад – суттєво знижує якість кінцевого продукту [1, с. 68].

У межах аналізу економічного дискурсу прикладом такої невідповідності є машинне відтворення речення “The company reported a significant decline in quarterly revenue” як “Компанія повідомила про значний спад у кварталі доходу”. Хоча така трансляція формально є правильною, вона не враховує стилістичні особливості ділової української мови, де доцільніше застосувати формулювання “Компанія зафіксувала суттєве скорочення квартального доходу”, що відповідає фаховим нормам звітної стилістики.

Іншим прикладом є передавання вислову “tariff barriers were reduced” як “тарифні бар’єри були зменшені”, де конструкція є граматично прийнят-

ною, однак із стилістичного погляду видається калькованою. У діловому українському мовленні переважно вживається форма “було знижено тарифні бар’єри” або “тарифні обмеження було лібералізовано”. Така трансформація передбачає застосування прийомів граматичної заміни й смислового розвитку, які залишаються поза межами стандартної функціональності машинних систем.

Подібні приклади ілюструють суттєві виклики, пов’язані з перекладом фразеологічних зворотів, зокрема у випадках виразів, наприклад, “to raise capital”, що часто машинно перекладається як “підняти капітал”, замість стилістично і семантично коректного “залучити капітал”. Так само некоректним є дослівне відтворення “to break even” як “зламати рівновагу”, у той час як у бізнес-дискурсі належним є вислів “вийти в нуль” або “досягти беззбитковості”. Ці приклади свідчать про необхідність впровадження методів постредагування, які враховують контекстуальні та стилістичні особливості, що перевищують базові алгоритмічні можливості машинного перекладу.

У процесі систематизації типів перекладацьких помилок, характерних для результатів машинного перекладу, доцільно виокремити п’ять основних груп: змістові, термінологічні, мовні, стилістичні та культурноспецифічні. До змістових помилок належать випадки спотворення або втрати інформації, порушення логіки викладу, неповноти чи надмірності перекладу, а також наявності нефункціональних або неперекладених сегментів. Термінологічні помилки зумовлені порушенням норм міжмовної терміносистеми, зокрема – відхиленням від загальноприйнятих глосаріїв, галузевих словників або стандартів [2, с. 51].

Змістовий тип помилок особливо часто спостерігається у випадках перекладу фінансових звітів та аналітичних оглядів. Наприклад, у машинному перекладі речення “The trade surplus narrowed due to a drop in exports” як “Торговий профіцит розширився через падіння експорту”, простежується логічне протиріччя між складниками речення. У такому випадку спотворення причинно-наслідкового зв’язку змінює суть повідомлення. Для виправлення подібних помилок постредактор має звернути увагу на логічну відповідність між лексемами, а також залучити семантичний аналіз контексту.

Своєю чергою термінологічні відхилення негативно впливають на однозначність фахової комунікації. Прикладом цього є невдале автоматичне відтворення словосполучення “customs

duties” як “звичаї збори”, що є прямою калькою з англійської мови. У галузевому контексті правильним варіантом перекладу є “митні збори”, який відповідає усталеній українській термінології. Такі випадки свідчать про необхідність інтеграції спеціалізованих термінологічних баз даних у системи машинного перекладу для підвищення точності.

Окрему групу становлять мовні помилки, які охоплюють граматичні, лексичні, орфографічні та пунктуаційні порушення. Наприклад, некоректне відтворення конструкції “This report includes data from several EU countries” у вигляді “Цей звіт включає дані з кілька країн ЄС” свідчить про відсутність узгодження числівника з іменником, що є стандартним для результатів автоматизованого перекладу. Такий недолік виправляється шляхом узгодження форми “з кількох країн ЄС” відповідно до норм української граматики.

Стилістичні помилки виявляються у невідповідності мовного оформлення вимогам функціонального стилю тексту, що перекладається. Зокрема, у перекладі ділової документації стилістична неузгодженість набуває критичного значення. Вислів “strategic economic outlook”, перекладений як “стратегічний економічний погляд”, замість усталеного в економічному дискурсі “стратегічна економічна перспектива”, демонструє відсутність стилістичної адаптації та термінологічної точності. Такі відхилення можуть бути усунуті шляхом застосування технік перекладацької трансформації та порівняльного аналізу корпусу текстів мови оригіналу.

Культурноспецифічні помилки, що виникають при некоректному відтворенні етнокультурних реалій, алюзій або цитат, у межах ділового дискурсу мають обмежене, проте помітне застосування. Помилкове тлумачення вислову “Wall Street reaction” як “реакція вулиці Волл” є прикладом дослівного відтворення без урахування семантичного навантаження терміна, який функціонує як метонімічне позначення американського фінансового ринку. Коректним варіантом є “реакція фінансових ринків США”, що зберігає інформативність і стилістичну доречність.

Ще одним прикладом у межах торговельно-економічного дискурсу є вислів “red tape”, який часто помилково перекладається як “червона стрічка”, що ігнорує його ідіоматичне значення – надмірне регулювання або бюрократичні перепони, які ускладнюють зовнішньоекономічну діяльність. Правильним перекладом у цьому контексті є “адміністративні бар’єри” або “надмірна бюрократія”, що точніше передає прагма-

тичне навантаження терміна та забезпечує функціональну еквівалентність у сфері міжнародної торгівлі.

Для виправлення наведених типів помилок у сучасній практиці застосовується постредкування машинного перекладу, яке передбачає низку послідовних етапів. На початковому етапі здійснюється аналіз вихідного тексту для ідентифікації стилістичних, термінологічних та контекстуальних особливостей. Після цього ретельно опрацьовується результат машинного перекладу, з виокремленням сегментів, що відповідають вимогам якості. У центрі уваги постредактора перебуває точне відтворення змісту, з урахуванням граматичних, лексичних і прагматичних характеристик тексту [7, с. 160].

Таким чином, застосування постредкування як інструмента підвищення ефективності машинного перекладу в англо-українській мовній парі усуває помилки різних типів та створює умови для наближення автоматизованого перекладу до професійного стандарту. Це дозволяє враховувати безпосередньо лінгвістичні параметри і галузеву специфіку, що є критично важливим для перекладу текстів торгово-економічного спрямування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід констатувати, що незважаючи на зростання технологічного потенціалу машинного перекладу, його використання в англо-українській

мовній парі супроводжується низкою системних лінгвістичних проблем, що обмежують прагматичну, стилістичну та термінологічну адекватність перекладу. Аналіз виявлених помилок показав, що автоматизовані системи перекладу не здатні належно враховувати багатозначність лексем, жанрові вимоги дискурсу, граматичні особливості цільової мови та культурно обумовлені значення мовних одиниць. Особливого значення набувають труднощі в передачі спеціалізованих термінів та фразеологізмів, а також у забезпеченні логіко-семантичної узгодженості перекладу в межах фінансового та ділового мовлення. У цьому контексті обґрунтовано необхідність розроблення комплексного підходу до постредкування машинного перекладу, що поєднає формальне редагування з урахуванням функціонально-прагматичних, стилістичних та культурно специфічних аспектів комунікації. Запропонована систематизація типових помилок та проаналізовані приклади слугують основою для створення лінгвістичних моделей корекції машинного перекладу, здатних підвищити його якість відповідно до норм української фахової мови.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні адаптивних лінгвістичних моделей для автоматизованого виявлення й корекції прагматичних, стилістичних та термінологічних помилок машинного перекладу в межах спеціалізованих дискурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Подвойська О., Козоріз І., Гончаренко Н. Машинний переклад за допомогою інтернет ресурсів. *Молодий вчений*. 2024. № 4(128). С. 68–71.
2. Гудманян А. Г., Сітко А. В., Струк І. В. Функціонально-прагматична адекватність машинного перекладу публіцистичних текстів. *Львівський філологічний часопис*. 2019. № 5. С. 48–54.
3. Шокуро О. В., Чернявська С. М., Немерцова О. Є. Типологія помилок у перекладі наукових термінів із використанням онлайн-ресурсів. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Т. 3, вип. 27. С. 155–161.
4. Яковенко А. О. Функціонально-прагматичні помилки машинного перекладу (на матеріалі сучасної англomовної інтернет-публіцистики). *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2025. № 71. С. 295–301.
5. Моїсєєва Н., Дзикович О., Штанько А. Машинний переклад: порівняння результатів та аналіз помилок DeepL та Google Translate. *Advanced Linguistics*. 2023. № 11. Рр. 78–82.
6. Дужа-Задорожна М. П., Качур Я. І. Дослідження проблем машинного перекладу засобами багатомовних паралельних корпусів. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2024. № 210. С. 108–115.
7. Ходаковська О. О., Бабаєвська Л. В. Машинний переклад англomовних юридичних текстів. Особливості постредкування. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Т. 1, вип. 32. С. 156–161.
8. Karpina O. Evaluating the quality of machine translation output with hter in domain-specific textual environment. *Лінгвістичні студії*. 2023. Випуск 46. С. 85–99.